

Анжар-бүрү МЕДЭЭЛЕР

КӨДӨӨДӨ ЧАА

МЕРГЕЖИЛ

ТБИЛИСИ. (СЭТА-нын көрр. Д. Бицадзе), Пители-каррой районда Земо-Меди суурү көдөз эвес мергежи-диң база бир төзөлгөчүмүз донтаамал кинир бижиктин. Колхозтук ашыктаны суг-малга эмнегезинде эмчи-бальнеолог чөдөл келген. Уку эмнегези хары угаа 100 амыг кижины хүзэл-алдыр, ынчанга чаа пан-сионатка амылдары-биле эмчини колхоз баштар чер чалаан. Ында өскө-дээр эч чөдөр амылдан турар, а ол мергежилдер мадзоник ки-жилеринге билидир апар-ган. Виноград өстүрүчүл-ериниң, таразыларнын, мал фермаларнын амыл-дочларынын профилакт-орин амылдан турар.

Архитекторнун алба-дуузалы ук суурда баа-тыпты берген. Колхоз суу-рунун жүгүлдөсүнүн чиги-геги паның «Грузжиро-сельстрой» деп телевизил институту амылдан кыялы турар. Амгы үеңчү чурт-лаа бажындарын, Куль-тура өрүдүм, садыг ханды-рылга албан черлерин ында туткан. Чаа кудумчуларны, спорт комплекзин амыг үеде тууду эгелген.

Эрткен чылын колхозтук орулгазы 6 миллион рубль ажыг болган. Оң түң-дөндө көдөз ишчилерини амыларал хандырылганы-че, культура негелдерини-че кичизгегини угландырар арга тургустунган.

Амгы үеде Грузиянын дыкка хөй колхозтары бот-тары санаторийинг, даш-танылга бажындарын.

СОНУРГААР

Январда найысылал Кызылга Росконицертиң арти-зи Бен Бенцианов болгаш «Молодо-Зелено» деп ыры-хөгжүмүнүг ансамбль алды-агы концерттерин көргүс-кен. Сочиге болуп эрткен совет ыры фестивалынын лауреады, Ленинцертиң ыраажызы Сергей Захаров тосу концерти көргүскен. Ону база-ла Сочиниң совет ыры фестивалынын лауреа-ды «Эки, ыры» деп ыры-хөгжүмүнүг ансамбли (Удур-тукчуу композитор Арка-дий Хаславский) үдөп ча-руур. Оң составында 23 кижи ойнап турар. Ыры-хөгжүмүнүг ансамбль Сонгу Осетианың филармониясы-дан чалаттырган.

Январдын төмчүзү, фев-ральдын эгезинде Роскони-цертиң планын өзүгар бистичи республикага или-путтар ансамбли болгаш Ленинцертиң ыраажызы Эдита Пехва залдап кээр-лер.

А марттын эгезинде «Саян» ансамбли респу-бликаның амыл-ишчилерин-ге боудунуң чаа програм-масы концертти-биле бараан боор.

Б. ШЕНЕК-ОЛ.

ДОКТАМАЛ ЭРТЕР

Кызылдын автордук техни-кумунагы аңгы-аңгы тема-ларын көмөсүлөр бо-ла эр-тер. Сургуулар боттары көмөсүлөрн эрттериндегиделигип киришип турар-лар.

Чөкөт чаа аңда математика көмөсүлөрн организ-таан. Көмөсүлөр эрттериндегиделигип залды шимеп наастан. Хаана солуннар, яны-бүрү эмбелмалар-ла хөй. «Улья-новтарнын өг-булениңде математика» деп илетиледи техникумнун сургуулу Людмила Ощепкова кылган. Илетиле сонда өкиторна, айткылар болгаш хары-лар уланып-ла турган. Кө-мөсүлөр илгик көмөсүлөр сур-гуулар аңгы-аңгы бөлүк-төргө хамаарышкан солун бодалгаларны бодозунар. Математика көмөсүлөрн ишылгаранарны шаңнал мактаан.

Г. ИВАНОВА.

Б АШТАП Константин Якимовту хорутаттырган-дар омурган өрөөңө кире-отканнар. Оң соондан Иван Ченкировту болгаш өскө-дөөр азын каш коммуни-стерди, активчилерни аңда бек-теп каан.

Баштай бүтү түзе таарыкты-дыг чоруп турар шыкты са-гылдырган. Илгик биле Чен-киров, хоорайнын болгаш мо-жударнын улус рекомонари-ның сонгудаларын эрттерир-и-биле Барузинге командир-орвокалап барган Иракки Чөөн чүк Республикааның Иштики хектерер министр-ст-возунун инспекторлары амыл боуду боорун сезимейл-дөө чоруп ортырган. Орсука чоруй таразылар-биле бесөдала-жыл, Иракки Чөөн чүк Рес-публикааны тургузар дугайын-да партиянын политикаындыг ужу-дузанын тайкылыгы берип турган. Горьбаксиге келген Күрүне думазынын кө-жигүшү чораян кедергей мен-шевик доктор Мандельберг-биле дискуссия кылдып, ову тоңупу караанга сойгалаары оралдыштырган. Барузаниң оралдыштырган. Барузаниң оралдыштырган. Барузаниң оралдыштырган.

Хоорайнын улустун резолю-тук комитетиндег сонгудалар хүнүдө үймөктөрлөр сонгу-дуда хуралын үзүп, 1920 чылдын июнь 4-чө дүңө тууду хорутташканын чорут-кан.

Эрте-дугазанын ажылаан эмирк офицерлер туттурган большевиктерни калдып-дошук-ку-биле кичиктеп, дорам-чылап турган. Олар туттур-ганарнын салым-чолун шит-тирээр-биле аг-квардиейки-лериниң тура халышкын үн-дүрер ужурут чери —Верх-неудинскиден медонна манай турган. Бу дугайын хорутта-дырган большевиктериниң би-розаны — Эренпрайсе боудун танымыр тайдым солдаттан дынаан.

Илгалазюк Верхнеудин-скиге тура халышкын буу-руп дүшөө. Офицерлер дөрт хонук манай, кымылдарын армг шитинге башп уут-каар дей берген. Ол дугайын демги-ле таңдым солдат ме-дөзөн, хол боозун патрон-нар-биле калды большевиктер-ге берген. Якимов-биле Чен-киров дөсөр деп шитирген алган.

ТААРЫМЧАТЫГ үеңи пил-тин алган хорутаттыр-ганар камталат тай-мылдарын чөкөн хунан алган. Илгала-даа оларны эскерин кааптар. Бооза-жышкын эгелээр. Хостапмы, хапты үңгөвөр Барузани-Ак-сылыче чоруп деп шитир-кан. Иркутскиден дайынчи-нин катерлерге келген матрос-лар манай алган, кымыл-дар мнаар зон чеде берген, корум-чурумну тургустунар, Барузаниң хоорай реком-онари сонгудаларын чөдөш-кенин чоруткан. Кындаг мо-жужуна тус черяң эрге-ча-

гырганын тургустуң.

САЛЫМ-ЧОЛДУҢ ОРУКТАРЫ

САЛЫМ-ЧОЛДУҢ ОРУКТАРЫ

САЛЫМ-ЧОЛДУҢ ОРУКТАРЫ

САЛЫМ-ЧОЛДУҢ ОРУКТАРЫ

1920 ЧЫЛДЫҢ январь 1-РКП (б)-нин Иркутск губермуунуң Бурят оек-сипляны амылдан турар Чен-киров коммунисттер парти-нын дүрөөнүнө кирген. Чөкөт чаа болгаш болуп-кунуң дугайын ову үдөп чораян тываларга чугаалып берген. Олар Коминтернин төзөлгөчүлүгүн сонугура-биле дынаан, кайтап чугаалажыр турганнар. Чүгүртү караңтар ил ол анык кичи оларга дык таарышкан.

Бажындан кыдымга, бурят өг-булөгө ол төртүттөгөн. Иви классы, оң соонда дөрт класстыг уншыви доонаан. Иркутскиге бажылар семина-риянын болгаш бажы инсти-тутун дооскан.

Чөгүм-на аңаа өрөөнчү тур-ган чылдарында өрүк больше-виктерниң, марксисттер дитера-тары өрөөнчегиниң, чажыг бөлүмнөргө болгаш резолю-тук бөлүмүңүңгө кирши-кениң саздары-биле анык оолдуң политиктиң үзөл-бодолары хевиреттиң үзөл-бодолары буржуа-демократтыг революциянын үзөлгөчүлүгүн күш-ажыгыт чөгү хостаары дөң демселдин илгизин олар бүрүң-биле шитидип алганыр. Кажал 1918 чылдын эгезинде РСДРП (б)-нин Иркутск губермуунун чыныгы 1918 чылдын эгезинде большевиктерниң бурят бөлүк тургустунуң, партиянын гүб-комитетин, оң кечигүңгөри-нин дуузам-биле бурят чөв-чү орунунга политиктиң амылдан калбартакан. Аңаа И. В. Ченкиров болгаш өскө-дөөр бурят коммунистер база илгелкилп кириши. Прибай-кальеге совет эрге-чарганын тургузарына уруг ролду ой-

наан.

1920 ЧЫЛДЫҢ январь 1-РКП (б)-нин Иркутск губермуунуң Бурят оек-сипляны амылдан турар Чен-киров коммунисттер парти-нын дүрөөнүнө кирген. Чөкөт чаа болгаш болуп-кунуң дугайын ову үдөп чораян тываларга чугаалып берген. Олар Коминтернин төзөлгөчүлүгүн сонугура-биле дынаан, кайтап чугаалажыр турганнар. Чүгүртү караңтар ил ол анык кичи оларга дык таарышкан.

1921 ЧЫЛДЫҢ чыныгы 1-Партия ову Илгиз бол-ган Павлово олар-биле ка-ды Иракки Чөөн чүк Респу-бликаның рекомонари амыл-дары-биле чоруткан. Ула-валарга Коминтернин Ирак-ки Чөөн чүк секретары анык коммунисттер урууна эрге-чарганын тургузарына дуузалары-биле Урияттай эрйеге (амгы Тыва АССР) боудуну төзөлгөчүлүгүн кыз-дып чоруткан. Иван Василь-евич ол эрте-буруну крайын дескилар эргэн. Тываның арттын революцист мангы чер-чөгө организацыяларына болгаш бажыларынга дуу-зал, арттарың мурунуна чүвө чугаалып, улустун ча-зының сонугуларын тайкы-бырлажып турган. Тускый та-марышкан күрөөнүн бири Коминтерниң амылдан кы-ларына ол киришкен.

Кыска үеңчү илгизге Иван Васильевич ол төрге, оң күш-ажыгыт мангы кижи-леринге таңгычылп, ажга берген. Ченкиров ТАРП ТИ-нын оргбюрунун кечигүңгө, Тываның чыныгы министр-стволар төзөлгөчүлүгү болуп, чөгүшү негелде-тергелдерин кичизгегип өрө-нип көрүп, төп албан чер-деш амылдан эде тургузууң, удуруталың эрге-методтары амылдан турары өрө-нип турган. Хоотун комму-нисттер амылдары шылап-ла суратып, оң ээлеп чораян албан-дугазаның чыныгы беан көргүсүргө кичиз-гип, төлөлтүгү мөзү-шканыр палды.

КОМИНТЕРНИҢ даалга-газын Тывага чөдөш-кениң күсөткөк соонда ову партиянын Бурят обком-уну оргниструкторлар кичиз-гип эргелекчегин томул-лаан. Оң соонда Туникин аймактын кукусууңуң дара-жына сонугукал. 1924—1925 чылдарда Иркутск областың Эхирит-Булагат аймак-суу-муна амылдан. 1925—1927 чылдарда Москвага ССР-нин ТИК-ниң Президиумунун ча-ныкы Бурят республиканың доктаамал төзөлгөчүлүгүн бо-бушар, Солгу чүк комитет-терин, ТИК-ниң паны-бүрү комиссарларына баа амыл-дан турган.

О ОҢ СООНДА чылдарда Иван Васильевич Бурят-таның Топ күсөкчи коми-тетиниң даражынын орга-низация болгаш оргнизи-рин эргелекчегин, илгизин хө-рөөнүн улус комиссары, Бажылар атыг эртем инсти-тутиң даражы, саң-хөвөгү улус комиссары болуп амыл-дан турган. ВЦИК-тин, ССР-ниң Топ күсөкчи комитет-терин кечигүңгө, Буряттын Топ күсөкчи комитет-терин кечигүңгө, ВКП(б) об-ласть комитетиниң президи-умун кечигүңгө, обкомунуң кон-троль комиссиянын президи-

ум кечигүңгө сонугу-дугу болуп, чөгүшү негелде-тергелдерин кичизгегип өрө-нип көрүп, төп албан чер-деш амылдан эде тургузууң, удуруталың эрге-методтары амылдан турары өрө-нип турган. Хоотун комму-нисттер амылдары шылап-ла суратып, оң ээлеп чораян албан-дугазаның чыныгы беан көргүсүргө кичиз-гип, төлөлтүгү мөзү-шканыр палды.

1945 чылдын октябрыда фронтунан эвч чыгып келген. Шериг хааны укулгаш «Сельэлектрон» тууду-мон-таж конторын амылдан берген. Гальбинский ГЭС-та, Заганск ГЭС-ти туудукан. Оң соонда «Бурсеялокт» конторын амылдан, «Сибиргир-селестрой» бурят филиа-лыга амылдан. Иван Ва-сильевич пенсиге үңгүге тууду амылдан салды-ман. Харын-ла Чөөн-Сибир-тунуң техникумунуң паны-ту-рун тууду факультетине бажылап, студенттерге бо-дунуң байлак дуржуктары дамчыткан. Дөпөт Ченки-ровтун туудугу-да, кичиз-гип кичиз-гип амылдан дуржук-таам улуг турган.

Х ООЧУП коммунисттер эрткен оруу шылап-ла ал-дарыг болгаш магалыг. Эрткен чус чылдын төңгү-дө, ол төртүттөгөн, амыг үе-ниң өндүр улуг болушунуң, партия кара-биле көрүп, сол-палым тургуу азынын ленинчи планын амылдан боттадырышын илгелкилп киришкен болган.

Оң күш-ажыгыт Төрөн турт болди-биле чүзөлгөн. Улуг Октябрың 50 мыл оюла Ленин орди-биле шылапты. Төрөн туртук албан каш ме-далдары база оң харын-де чөвчүл чоруп, МАР-ын ча-зының шапталары база бир Эрткен чылдын төңгү-дө 80 харын-де чөвчүл чөдөр баштыр Иван Васильевич Бурят АССР-нин Дээди Со-ветиниң Президиумунуң Хун-дүдөл бижил-биле шылаан.

В. ШИШОВ.
Бурят АССР,
Улан-Удэ хоорай.

Любовь Демидовна Дамчаа башыла-ла он чеде чыл болган. Ол Тоора-Хем ортукан школазында химия башкылап турар. Амылдан хандышыгы бо башкынын чуруй районунуң хүнүдөл самбыразында кирген.
ЧУРУКТА: Л. Д. Дамчаа ичизөл үеңинде.

СПОРТ-СПОРТ

ХООРАЙНЫҢ ШИЛНДЕКТЕРИ

Стол теннистинге Кызыл хоорайнын бири чери дөң эр болгаш хөвөзөгү улуларнын аразына маргылдаа найысалдык уран чүдү үн-дөсүнүн залына болуп эр-кен. Аңаа хууда бири чер дөң 26 спортчу киришкен.

Иви хүн үргүчүлөөн мар-гыдааның түнелинде эр улустан тууду банкынын амылдан кымылдар үңгөп, чемпион болган. Аэропорттук төдөөн И. Королев илгик, ном садмы-ның амылдан кымылдар үңгөп эркен эгелген.

Хөвөзөгөрдөн Бүгү-рос-сиянын дүлөйлөр илгилел-дин амылдан кымылдар үңгөп.

ниң амылдан кымылдар үңгөп, анык оолдуң политиктиң үзөл-бодолары хевиреттиң үзөл-бодолары буржуа-демократтыг революциянын үзөлгөчүлүгүн күш-ажыгыт чөгү хостаары дөң демселдин илгизин олар бүрүң-биле шитидип алганыр. Кажал 1918 чылдын эгезинде РСДРП (б)-нин Иркутск губермуунун чыныгы 1918 чылдын эгезинде большевиктерниң бурят бөлүк тургустунуң, партиянын гүб-комитетин, оң кечигүңгөри-нин дуузам-биле бурят чөв-чү орунунга политиктиң амылдан калбартакан. Аңаа И. В. Ченкиров болгаш өскө-дөөр бурят коммунистер база илгелкилп кириши. Прибай-кальеге совет эрге-чарганын тургузарына уруг ролду ой-

КАТОКТУГ БОЛГАН

Саадак-Терек суурунун чурттакчылары, ында ор-тукан школанын өрөник-чилери конькилар, мячи-лдик хоккей ойлар катокту Хемчиктин дожуга чыл-дын-на кылып ач келген-нер. Воду бүткөн дош таары-мча чөк-дөөр, чамыкта чайындары-даа болуу-лар.

Бо чылын совдотун комсомол комитети болгаш школа коллективини сугура катокту кылып бээр дуга-йында дилегин «Барлык» совдотун дирекцияныга кирирге, ову чүдүлдү-нүп хүзөлгө алган. Суурда катокту чөкөт чаа ажы-кан. Оң чынында чаштар-нын чугулуарына таарыштыр манзалардан чү-гүмү база кылган. Мону кылдырыга Хомутку Ме-дзекей, Хомутку Очур-оол, Хомутку Шиңдер эки амылдан.

Катокка мячилиг хоккей-ге маргыдаалар, эң хуузу-нун ужуражылталары бо-лур.

Т. САРЫГЛАР.

АГААР

Республикага бүгүлөп, булу-ттар, бичиң хар чаар, барын-чүк угулмышынмыңгы бажы күжү секундда 5—10 метр чедер. Агаарын температу-расы хүндө 27—32 градус, чам-дык районнарда 16—21 градус соок болур.

Кызылга буудатпай, азыр, хар чагарас, кошкок бат болур. Агаарнын температу-расы 30—32 градус соок болур.

Автооруктарга бажы хар чаар, чүвөгүн көстүрү эки бо-лур.

В. ПОТЫЛЦЫНА.
Кызылга 11 яны-сидын кичизгегип.

Тываның делгемнеринде. Кышы аргада.
В. ШАЙФУЛИНИҢ ФОТОСУ.

Телевидение

ЯНВАРЬ 17-ДЕ	
БИРГИ ПРОГРАММА	20.30—Улустун «Флуорас» деп хөгжүм орецстри-ниң концерти.
МОСКВАДАН	21.40—«Алгогонам, Эчиппа бөсөдала».
10.00—«Уе», Информастыг программа.	21.40—«Кичилер хем шыкша». Ураг-чөп фильм.
10.40—Эртенги гимнастика.	22.30—«Уе, Информастыг программа».
11.05—«В. Белов» «Плодник-кының чугаалары», Теле-стига.	23.05—И. И. Чайковский—«Щелкунчик» деп ба-леттен уаудуңу Төш телевидениниң болгаш Бүгү-эвилея радио-у-нун симфония оркестри Казах ССР-нин улустун артыга Ф. Мансуровту удуруталы-биле кү-сөдөр.
12.35—«Кино аян-чоруктары-нын казуу». Ю. А. Сеп-кович эрттерер.	23.30—01.45—Хөкмегэ ПСКА—СКА командалары ой-лаар. Чапсарда—мед-дээр.
13.35—Меддээр.	ИЛИГИ ПРОГРАММА
13.45—16.00—Чапсар.	МОСКВАДАН
16.00—Меддээр.	19.00—«Горнист» кайла-сидер!».
16.20—Документалдыг филь-мен программазы (Ис-палар).	19.30—«Эртем амылдары». Дамчылыга.
17.40—«Төрөн бойдөө».	20.00—«Чурун бүрүтүсө-хүн».
17.55—Казак телевидениниң болгаш радиолуң ыраажы Л. Тулешева ыр-лар.	20.15—21.40—«Ургум-р е к а». Ураг-чөп фильм. 2-ги сериясы.
18.00—«Москва чогуу—1978 чыл». Документалдыг телефильм.	МОСКВАДАН
КЫЗЫЛДАН	19.00—Телемеддээр.
19.00—Телемеддээр.	19.45—«Амылдарал эгесен тура». Дамчылыга.
19.45—«Биеция почтамте».	20.00—Телемеддээр.
20.00—Телемеддээр.	20.10—Чаралар.
20.10—Чаралар.	МОСКВАДАН
20.15—«Бөгүнүгү делегейде».	20.15—«Бөгүнүгү делегейде».

Редактор В. С. ШАРВАН

НАЙЫРАЛ

«НАЙЫРАЛ»: «Чиндиз-нээн» 2 сериясы. 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.30 ша-ктарда.
«ПОНЕР»: «Марника, И-на болгаш хаан илгизиниң чажыды» 9.00, 10.40, 13.30, 15.10, шактарда.
«МУРУНДА» коммунистер» 12.20 ша-ктарда.
«Корскантың бау-биле венд-тар» 16.50, 18.40, 20.30 ша-ктарда.
«КАА-ХЕМ»: «Ай чаадын дүңсөдө» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.